

Šumava očima umělců

Lesnatým masivem Šumavy se důkladně zabývali nejen jihočeští a hornorakouští spisovatelé. Už po staletí vzbuzovala tato krajina pozornost i jiných rakouských a českých umělců. Rakušan Alfred Kubin a Čech Josef Váchal dokonce na Šumavě nějaký čas bydleli, putovali po ní a sbírali příběhy, které inspirovaly jejich uměleckou tvorbu.

ALFRED KUBIN. Cykly „Rauhacht“ (Čaromocná noc) z roku 1925, „Stilzel“ (Šumavský skřet) z roku 1930 a „Phantasien aus dem Böhmerwald“ (Fantazie ze Šumavy) se inspirovaly příběhy a vyprávěními ze Šumavy. Svůj vztah ke krajině dokumentoval Kubin v úvodu k tzv. „Böhmerwaldmappe“ (1951):

„Vím, že tato zasmušilá, řídko obydlená krajina je skutečnou vlastní mé duše, že v ní spočívají ty nejhlubší kořeny mého bytí.“

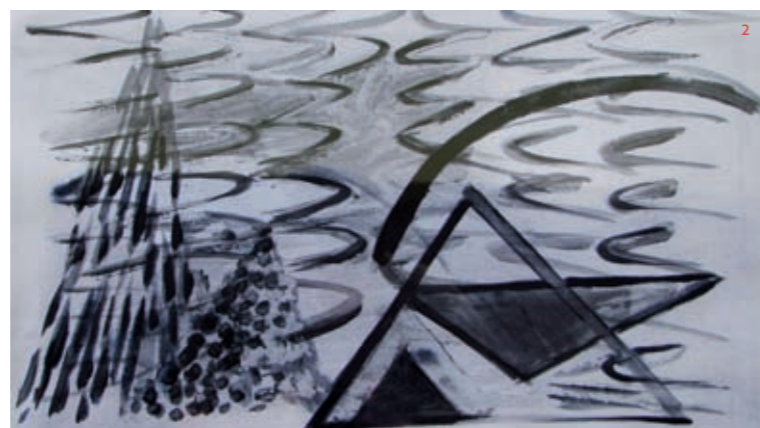
JOSEF VÁCHAL, autor několika uměleckých svazků, věnoval Šumavě v roce 1933 knihu textů a dřevorytů „Christian Heinrich Spiess“ a v roce 1929 rukopis s ilustracemi „Očarovaná Šumava“. Až do 50. let se Váchal nechal Šumavou inspirovat.

Josef Váchal: Lesní tůň Roklanské jezero / Rachelsee (ca. 1930)

VÍT PAVLÍK. Také současní umělci - jako například Pavlík - se Šumavou zabývají. Vít Pavlík se proslavil právě svými současnými obrazy Šumavy.

Oba obrazy výše jsou grafiky Víta Pavlíka z cyklu Imprese šumavské krajiny a architektury (2005).

JULIUS MAŘÁK se narodil v roce 1832 v Litomyšli. Po studiu v Praze a Mnichově začal v roce 1855 cestovat po své vlasti. V severních a jižních hornatých regionech Čech nacházel impresy pro své malby - atmosféru, která ovlivnila jeho uměleckou práci. Obraz „Plešné jezero“ (vlevo) namaloval v roce 1883.

ÚKOLY:

Na obou obrazech je jezero na Šumavě, jejich vznik však dělí 50 let. Popiš oba obrázky - co mají společného a v čem se naopak liší?

Porovnej potom oba obrazy s pracemi Víta Pavlíka. Došlo podle tvého názoru ke změně pojetí Šumavy? Pokud ano, najdeš i přesto společné rysy?

Tento pracovní list vznikl ve spolupráci s následujícími institucemi:

Textové prameny: Kunstmarkt.com / Victoria Hennecke | Rammer, Stefan: Vít Pavlík in: Junge Kunst 2006 (<http://ip.s-formulare.de/b050/formular.nsf/ADS/beschreibungpavlik/SFILE/jk06pavlik-beschreibung.pdf?OpenElement>) | www.wikipedia.de Autorská práva k obrázkům: 1+2) © Vít Pavlík | 3) Josef Váchal (Karel Šimek - www.vachal.cz) | Alle Bilder ohne Angabe: lizenzfrei (wikimedia.org)

4

V šumění Böhmerwaldu.

Literatura a umění na Šumavě.

Původní krajina Šumavy se utvořila vlivem drsného klimatu. Možná právě slovo Šumava, které vlastně samo o sobě šumí, naráží na rozlehlé lesy v okolí bavorsko-rakousko-české hranice... Možná jsou to právě ony šumy, které zanechaly hlubokou stopu v dílech zdejších umělců a spisovatelů?

Šumava, část nejstaršího pohoří střední Evropy, vznikla asi před 600 miliony let a táhne se asi 200 km podél hranice tří států.

V Rakousku Šumavě říkají Böhmerwald a v Německu Bayerischer Wald. Je to největší souvisle zalesněná oblast ve střední Evropě, která mimo jiné tvoří rozvodí Dunaje a Vltavy: to znamená, že všechny řeky a potoky na severu ústí do Vltavy, a tudíž se vlévají do Baltu, veškeré vody na jihu ústí do Dunaje, a končí tedy v Černém moři.

Na Šumavě díky vyšší nadmořské výšce roste mnoho smrků, buků a jedlí. Slavná je také místní žula, nejobvyklejší hornina, která se zde vyskytuje.

Smrčina (Der Hochficht)

Jezerní slat (Seefilz / Moor) v blízkosti Horské Kvildy (Innergefild)

ÚKOLY:

Přečti si obě pověsti a pokus se vysvětlit, o čem pojednávají!

Znáš ještě nějaké další pověsti ze Šumavy? Jak se jmenují? O čem jsou?

Co jsou to „pověsti“ a proč podle tvého názoru vznikaly?

Staré pověsti ze Šumavy

Čertova stěna

Jedna stará šumavská pověst popisuje, jak chtěl čert zaplavit klášter ve Vyšším Brodě: Pánovi pekelné vadila stavba zdejšího kláštera. Rozhodl se proto v propasti vybudovat přehradu, kde by se zachytil dostatek vody. Kdyby se přehrada dostatečně naplnila, mohl by ji vypustit a povodeň by okamžitě zničila celý klášter. Mocnosti pekelné proto, jak praví pověst, naházely velikánské balvany do koryta Vltavy. Podmínkou však bylo, že práce musí být hotová, než třikrát zakokrhá kohout. Čert ale ani se svými mocnými silami nepochodil! Kohout třikrát zakokrhá a jeho moc byla ta tam. Na věži kláštera se rozezněly zvony, přehrada se zbořila a čert musel upustit balvan, který měl právě ve spárech. Často se dokonce tvrdí, že na tomto balvanu jsou ještě vidět škrábance po jeho drápech; většina lidí však vypráví, že se čert tak strašně rozzuřil a vzteky dupal do skály, až v ní zanechal otisk, důlek. A této skále se dodnes říká Čertova stěna.

Ryby v Plešném jezeře

Spoustu lidí tvrdilo, že v Plešném jezeře není ani živáčka: několik chlapů tomu ale chtělo přijít na kloub. Jednoho dne se vypravili k jezeru, aby zkusili, jestli chytí aspoň nějakou mřenku. Dlouho čekali zbytečně, až najednou jeden z rybářů zajásal, protože na jeho udici sebou házela ryba. Ostatní rybáře to povzbudilo, ale ani jeden nic nechytil. Když se začalo stmívat, chlapi se dohodli, že sní aspoň tu jednu velkou rybu. Voda v pánvi už vřela, ale tu najednou rybáři uslyšeli, že v jezeře něco mručí a že to mručení je silnější a silnější. Slyšeli, jak se někdo ptá: „Jsou všichni tady?“ A někdo jiný odpovídal: „Všichni jsou tady, jenom ten jednooký býk chybí!“ Chlapi strnuli hrůzou. Vyděšeně se podívali do pánve, ve které se mrskala stále ještě živá ryba, a viděli, že má opravdu jenom jedno oko. S bušícím srdcem ji okamžitě hodili zpátky do vody a mručení ihned utichlo. Vzali nohy na ramena a plní strachu se vrátili domů.

Básníci Šumavy

Adalbert Stifter a Karel Klostermann

Karel Klostermann byl ve své době velmi zdatným pozorovatelem šumavského kraje i tamních lidí. Lidi, kteří zde žili, měl velmi rád, ale psal o nich realisticky a bez příkras. Klostermann byl také přesvědčeným odpůrcem rozporů a nepřátelství mezi národy. Čeští Němci a „čeští“ Češi pro něj byli jednoduše krajané, kteří se lišili pouze jazykem, kterým mluvili.

Adalbert Stifter se narodil a vyrůstal v jihočeské Horní Plané. Svérázná krajina jeho dětství zásadně ovlivnila jeho tvorbu. Po celý svůj život zůstal s tímto regionem provázán. Zvláště na sklonku života se sem často vracel. Šumavská krajina tvoří neodmyslitelnou součást mnoha jeho děl.

Veliký (pra)les nedal vzniknout jen mnoha lidovým pověstem, ale také přinášel inspiraci mnoha umělcům a spisovatelům.

Nejznámějšími šumavskými autory, kteří také o této oblasti psali, jsou Adalbert Stifter a Karel Klostermann. Oba jsou ceněni a uznáváni jako „básníci Šumavy“.

„...Potom se podívej také k severu; tam odpočívají široké hřbety lesů a sestupují, líbezně modročerné jako soumrak, k stříbřitému lesku Vltavy. Na západě se modrá jeden přívětivě zbarvený hvozď za druhým a k nebi z nich stoupá několik jemných, krásných modrých sloupců kouře až do jasného nebe. V tom pohledu je tolik nevýslovné krásy i žalosti...“

Adalbert Stifter: Hvozď (1842)

„Popisují podstatu Šumavy, její ráz a tvrdý boj, který musí ustát člověk, jež osud zasadil do tohoto kraje.“

Karel Klostermann

Rodný dům Adalberta Stiftera v Horní Plané (Oberplan)

TIPY NA EXKURZI:

Centrum Adalberta Stiftera je česko-německo-rakouské centrum pro studium, vzdělávání a setkávání, ve kterém se pravidelně konají výstavy o literatuře nebo kultuře Šumavy. http://www.stifter-centrum.info/centrum_de.php

Stifterhaus (Stifterův dům) v Linci je dům literatury s muzeem a archivem, místo, které se zaměřuje na výzkum jazyka a literatury. Na jeho webových stránkách najdeš Stifterův multimediální životopis.

<http://www.stifter-haus.at/>

Krátká ukázka z knihy Karla Klostermanna „Böhmerwaldskizzen“ (Črty ze Šumavy):

Sedláci ze Šumavy mohli v létě pást svůj dobytek v knížecích lesích podél hranice mezi Čechami a Bavorskem. Pastva byla v těch místech výtečná a zvířatům se velmi dobře dařilo, ale jejich pobyt v těchto místech nebyl zcela bez nebezpečí. Klostermann tato nebezpečí líčí následujícím způsobem.

„Druhým hlavním nepřítelem, který se zaměřil na stáda a stává se zejména v poslední době pořád odvážnějším a vrací se stále častěji, je zloděj dobytka z Bavorska. Bavorákům ku cti budiž řečeno, že největšími zloději dobytka zpravidla nejsou domorodci z Bavor, nýbrž většinou naši vlastní krajané, kteří se usadili za černožlutými hraničními sloupy. Nelze ovšem tvrdit, že by naši milí sousedé byli nějaká neviňátka. Před léty například ukradli zloději jednomu zemědělci ze Srní vola. Podle řečí, které kolem toho kolovaly, se vydal sedlák na cestu a pátral po zlodějích, kteří za sebou zanechali neklamně stopy. Dostal se po nich až do bavorské lesní vesnice, kde se taky nalézala četnická stanice. Učinil veliteli příslušné udání a odebral se s přítelem, který ho doprovázel, do místního hostince. Klidně seděli, popíjeli pivo a něco pojedli, až k nim najednou přistoupil hostinský s dlouhým nožem v ruce. „Poslechni, bémáku,“ spustil na hosta, „tebe sem přinesl samotný satanáš. Nejradši bych tě zapíchl jako kůzle!“ Sedlák se ohromeně podíval na hostinského, který mu zničehonic začal vyhrožovat. „Jen si mě prohlídni, ty bémáckej pse,“ pokračoval šenkýř. Proč jsi mě udal četníkům? Copak jsem zloděj? Zasloužil bys, abych tě oddělal, ty hnusná mrcho!“ Průvodce ohrožovaného pohotově zareagoval. Vytáhl šestiranný revolver a namířil na hostinského. „Tak bodni, jestli máš odvalu,“ zvolal. „Nejdřív ale udělej testament!“ Hostinský po takovém jednoznačném varování nabručeně vyklidil lokál. Oba muži však hleděli, aby zmizeli, i když poškozený musel oželeť svého vola, kterého ostatně už nikdy víc nespatriil. Později se dozvěděl, že četníci udělali u hospodského domovní prohlídku, protože byl známý přechovávác kradeného zboží.“¹

Karel Klostermann: Črty ze Šumavy. Z němčiny přeložil a upravil Bohumil Nohejl. Vydalo Západočeské nakladatelství v roce 1986.

Přečti si životopisy Adalberta Stiftera a Karla Klostermanna. Vyhledej na internetu nebo v jiných pramenech chybějící informace. Potom oba životopisy porovnej.

ADALBERT STIFTER se narodil 23. října 1805 v ..... Když mu bylo dvanáct let, umřel mu otec a malý Adalbert musel pomáhat na statku svých prarodičů. Byl však velmi nadaný, a tak byl v roce 1819 přijat ke studiu na gymnáziu v ..... Zde mladý Adalbert Stifter objevil své literární sklony, věnoval se ale také přírodním vědám a malbě. Po maturitě odešel do Vídně, aby tam pokračoval ve studiu. Živil se jako ..... a ..... Mimoto také pro vlastní potěšení psal povídky. Poté co jeho novela, uveřejněná bez autorova vědomí, získala velký úspěch, přestal Stifter téměř malovat a věnoval se více psaní. V několika různých časopisech otiskl povídky jako „Brigita“, „Horský křišťál“, „Hvozď“ a „Popsaná jedlička“, které později také vydal knižně ve sbornících. Tyto knihy s povídkami nesly název „Paměti mého pradědečka“, „Pestré kameny“ a „Studie“. V roce 1849 byl Stifter jmenován hornorakouským školním inspektorem s titulem c.k. školní rada, načež se z Vídně přestěhoval do ..... Adalbert Stifter zemřel 28. ledna 1868.

Adalbert Stifter se sice narodil na území dnešního Jihočeského kraje, svá díla však psal německy. Karel Klostermann, který byl pokřtěn jako Carl Faustín, se oproti tomu narodil v Horním Rakousku, svá díla ale - až na jednu výjimku - psal česky.

CARL FAUSTIN KLOSTERMANN se narodil ..... v hornorakouském Haagu v Inntertelu. (V té době už byl Stifter známý jako úspěšný autor povídek!) Velmi brzy se jeho otec, který byl lékařem, vrátil s celou rodinou do své původní vlasti, na ..... Chlapec zde vyrůstal - podle toho, kde jeho otec právě pracoval - částečně v převážně německy mluvících, částečně v česky mluvících oblastech. Klostermann byl velmi dobře jazykově nadaný (v dospělosti ovládal ..... jazyků!) a už jako dítě se naučil německy i česky. Když mu bylo dvanáct let, poslal jej otec k selským příbuzným: tam malý Carl žil jako každé jiné selské dítě a zamiloval si také Šumavu. Svoje ..... ve Vídni nedokončil a ani jako novinář neměl valný úspěch. Poté pracoval jako soukromý učitel a psal pro časopis „Politik“. Jeho texty vzbudily ohlas, ale jeho jediná kniha v němčině, „Böhmerwaldskizzen“ (Črty ze Šumavy) byl jeden velký neúspěch. Klostermannova bez příkras líčená Šumava nebyla čtenářům, kteří byli navyklí na Stifterův vlídný styl, moc po chuti. Snad jediný, koho „Böhmerwaldskizzen“ nadchly, byl Václav Vlček, renomovaný český vydavatel. České publikum přijalo Klostermannovy práce velmi dobře, a tak si změnil křestní jméno na Karel a ve psaní pokračoval už jen česky.

Textové prameny: ¹ Dvorak, Gerold: Karel Klostermann und Adalbert Stifter – Dichter der Wildnis (www.wald-wildnis.de/cd/archiv/gerold_dvorak_stifter.htm) | www.stifter2005.at | <http://www.adalbertstifter.at> | <http://de.wikipedia.org> | <http://www.radio.cz/de/artikel/87420> // Autorská práva k obrázkům: na všechny obrázky bez udání zdroje se nevztahují autorská práva (wikimedia.org)